

FRANSUZ VA O‘ZBEK TILIDAGI DIPLOMATIK YANGILIKLARDA RAQAMLI MA’LUMOTLARNING FREYM YARATISHDAGI O‘RNI

Haydarova Bahora Asliddin qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti stajyor-o‘qituvchisi

bahorahaydarova19@gmail.com

Annotatsiya: *Tezida fransuz va o‘zbek tilidagi diplomatik yangiliklarda raqamli ma’lumotlarning freym yaratishdagi o‘rni qiyosiy lingvopragmatik yondashuv asosida o‘rganiladi. Asosiy e’tibor hamkorlikning ko‘lami va rivojlanishini ifodalovchi miqdoriy ko‘rsatkichlar, ularni taqqoslash usullari hamda gap tarkibidagi leksik-grammatik vositalarga qaratiladi. Raqam qatnashgan gaplar atrofida mazmun bilan bog‘lab tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi miqdoriy axborotning diplomatik natijani asoslashga qanday xizmat qilishini aniqlashdir. Tahlilda o‘rish, muayyan chegaraga erishish va loyihalar ko‘lamini ifodalovchi qurilmalar ajratiladi; amalga oshgan natijalar va rejalashtirilgan faoliyatning nutqiy taqdimoti qiyoslanadi.*

Kalit so‘zlar: *media diskurs, diplomatik yangilik, raqamli ma’lumot, freyming, lingvopragmatik tahlil, iqtisodiy hamkorlik.*

Abstract. *This study examines the contribution of numerical information to framing in French and Uzbek diplomatic news through comparative linguopragmatic analysis. It focuses on quantitative indicators of the scale and development of cooperation, the comparisons used to present them, and their lexical and grammatical expression. Sentences containing numerical information are analysed in relation to their surrounding context. The aim is to identify how quantitative information supports the presentation of diplomatic outcomes. The analysis distinguishes constructions expressing growth, the attainment of a threshold, and the scale of projects, while comparing the discursive presentation of achieved results and planned activities.*

Keywords: *media discourse, diplomatic news, numerical information, framing, linguopragmatic analysis, economic cooperation.*

Diplomatik yangiliklarda savdo hajmi, investitsiya miqdori, loyihalar va korxonalar soni hamkorlikning iqtisodiy ko‘lamini ifodalaydi. Ushbu ko‘rsatkichlarning oldingi davr bilan taqqoslanishi, muayyan chegaradan oshishi yoki kelgusi loyihalar qiymati sifatida berilishi voqeani o‘rish, yutuq va istiqbol nuqtayi nazaridan yoritadi. Raqamlarning bunday vazifasi ularni izohlovchi til birliklari va matn konteksti orqali yuzaga chiqadi.

Tadqiqotning maqsadi fransuz va o‘zbek tilidagi diplomatik yangiliklarda raqamli ma’lumotlar hamda ularni ifodalovchi leksik-grammatik vositalarning freym yaratishdagi o‘rnini aniqlashdir. Asosiy e’tibor miqdoriy ko‘rsatkichlar hamkorlikning ko‘lami, erishilgan o‘rni va moliyaviy istiqbolini qanday asoslashiga qaratiladi.

R. Entman freymingni voqelikning ayrim jihatlarini tanlash va ularning kommunikativ matndagi ahamiyatini oshirish jarayoni sifatida tushuntiradi. Olim freymning muammoni

belgilash, sabablarni izohlash, baholash va yechimni ilgari surish funksiyalarini ajratadi [1]. Ushbu yondashuv raqamli axborot tahlilida qaysi ko‘rsatkich oldinga chiqarilgani va uning qanday talqinni asoslashga xizmat qilganini aniqlash imkonini beradi. Masalan, savdo hajmining o‘shishi hamkorlik samaradorligini baholashga, loyihalar qiymati esa iqtisodiy imkoniyatlarni ta’kidlashga xizmat qilishi mumkin.

Z. Pan va G. M. Kosicki “Framing analysis: An approach to news discourse” maqolasida freymingni yangilikning sintaktik, voqeani bayon qilish, tematik va ritorik tuzilmalari orqali o‘rganishni taklif etadi [2]. Bu yondashuv miqdoriy ko‘rsatkichning matnda joylashishi, gapda ifodalanishi va umumiy mazmun bilan bog‘lanishini tahlil qilishga asos bo‘ladi. Mazkur tadqiqotda raqamning sarlavha yoki lidga chiqarilishi, o‘shish fe‘li bilan birikishi va hamkorlik haqidagi xulosaga dalil sifatida keltirilishi uning freym yaratishdagi vazifasini ochuvchi belgilar sifatida olinadi.

B. Van Gorp esa freymni ifodalovchi vositalar bilan talqinni asoslovchi vositalarning o‘zaro bog‘liqligiga e’tibor qaratadi [3]. Bu qarashga ko‘ra, matndagi alohida birlikning vazifasi u qatnashgan mazmuniy bog‘lanishlar orqali aniqlanadi. Raqamli ma’lumotlarga tatbiq etilganda, miqdor ko‘rsatkichning hajmini bildiradi, uni izohlovchi fe‘l, taqqoslash va baholash qurilmalari esa shu miqdorni muayyan talqinga bog‘laydi.

Shu asosda raqamli ma’lumotlarning freym yaratishdagi o‘rni uch yo‘nalishda o‘rganiladi: o‘shish, ko‘lam va istiqbol. “Oshdi”, “ikki baravar ko‘paydi” kabi qurilmalar miqdorni oldingi holat bilan bog‘lab, rivojlanishni oldinga chiqaradi. “Ilk bor”, “...dan oshdi” kabi ifodalar muayyan darajaga erishishni ta’kidlaydi. Mablag‘, loyiha va korxonalar sonining ajratilishi hamkorlik ko‘lamini ko‘rsatadi; reja va kelgusi faoliyatni bildiruvchi qurilmalar esa moliyaviy istiqbolni shakllantiradi. Freym ushbu vositalarning raqam bilan birgalikda voqeaga qanday mazmuniy urg‘u berishi orqali aniqlanadi.

Tadqiqot sifat tahliliga asoslanib, lingvopragmatik va qiyosiy usullarda olib boriladi. Qiyoslash bir xil pragmatik vazifani bajaruvchi qurilmalar asosida, matn janri va axborot manbasini hisobga olgan holda amalga oshiriladi.

Hamkorlik ko‘lamini miqdor chegarasi orqali taqdim etish

«Les projets en cours dans des domaines tels que l’ingénierie et l’exploitation des ressources naturelles dépassent les 8 milliards d’euros.»

“Muhandislik va tabiiy resurslardan foydalanish kabi sohalardagi davom etayotgan loyihalar qiymati 8 milliard yevrodan oshadi.” www.causeur.fr

Gapda loyihalar qiymati belgilangan moliyaviy chegaradan yuqori miqdor sifatida ifodalangan. Bu qurilish o‘quvchining e’tiborini hamkorlikning hajmiga qaratadi. Davom etayotgan loyihalarning muhandislik va tabiiy resurslar sohalari bilan bog‘lanishi raqamga aniq faoliyat mazmunini beradi.

Atrofdagi matnda investitsiya dasturlari, iqtisodiy aloqalar va yangi kelishuvlar yoritiladi. Shu kontekstda miqdor hamkorlikning keng ko‘lamini asoslovchi dalil sifatida ishlatilgan. O‘quvchiga munosabatlarning iqtisodiy ahamiyati umumiy ijobiy tavsif bilangina emas, loyihalar qiymati orqali tushuntiriladi. Natijada hamkorlik katta moliyaviy hajmga ega faoliyat sifatida taqdim etiladi.

Bu misolda asosiy mexanizm – miqdorni chegara bilan bog‘lash. Oldingi davr ko‘rsatkichi keltirilmaganligi sababli gapning mazmuniy markazi davriy o‘shishdan ko‘ra loyihalarning ko‘lamiga to‘g‘ri keladi.

«Depuis 2016, le groupe AFD a déjà engagé plus de 1,4 milliard d’euros dans le pays.»

“2016-yildan buyon AFD guruhi mamlakatda 1,4 milliard yevrodan ortiq moliyalashtirish majburiyatini olgan.” www.afd.fr

Ushbu gapda miqdor chegarasi vaqt bilan birlashtirilgan. Faoliyatning boshlanish sanasi moliyaviy hissani bir necha yil davomida shakllangan natija sifatida ko‘rsatadi. Xabar paytigacha olingan majburiyatni ajratib ko‘rsatuvchi birlik esa o‘quvchi e‘tiborini hamkorlikning mavjud moliyaviy asosiga qaratadi.

Shu tarzda hamkorlikning davomiyligi aniq jamlangan miqdor bilan yoritiladi.

Ikki fransuzcha misolda ham miqdorning chegaradan yuqoriligi ta’kidlangan. Birinchisida loyihalarning joriy ko‘lami, ikkinchisida esa ma’lum davr davomida shakllangan moliyaviy hissa oldinga chiqarilgan. Bu farq raqamni qanday faoliyat va vaqt doirasiga bog‘lash ham talqinni belgilashini ko‘rsatadi.

Raqamli natijani tanlangan baholash mezoni bilan asoslash

«En 2024, bien que l’excédent se soit réduit, la balance commerciale reste favorable à la France, avec un excédent de 222 M EUR.»

“2024-yilda savdo profitsiti kamaygan bo‘lsa-da, savdo balansi 222 million yevrolik profitsit bilan Fransiya uchun qulayligicha qolmoqda.” www.tresor.economie.gouv.fr

Gapda kamayish va ijobiy holatning saqlanishi birga berilgan. Kamayish haqidagi ma’lumot to‘siqsizlik ma’nosidagi ergash gapga, Fransiya uchun qulay natija esa asosiy gapga joylashtirilgan. 222 million yevro aynan shu asosiy fikrning miqdoriy dalili bo‘lib keladi.

Oldingi kontekstda 2023-yildagi yuqori ko‘rsatkich eslatilgan. 2024-yilgi natija shu davrga nisbatan pasaygan, ammo xabarda uning talqini savdo balansining ijobiyligi mezoniga yo‘naltirilgan. O‘quvchiga kamayish haqidagi ma’lumot yetkazilgan holda, iqtisodiy ustunlikning saqlanishi ta’kidlanadi.

Bu misolda freymingga raqamning o‘zi bilan birga sintaktik ustuvorlik va tanlangan baholash mezoni xizmat qiladi. Ko‘rsatkich avvalgi yilga qiyosan kamaygan bo‘lsa ham, profitsitning mavjudligi orqali ijobiy iqtisodiy natija sifatida taqdim etiladi. Demak, raqamning talqini faqat uning ko‘payishi yoki kamayishidan emas, matnda qaysi mezon asosiy deb olinganidan ham kelib chiqadi.

“O‘tgan yilda tovar ayirboshlash hajmi ilk bor 1 milliard yevrodan oshdi, qo‘shma korxonalar soni 4 barobar ko‘paydi.” president.uz

Gapda natijani asoslashning ikki usuli birlashtirilgan. Savdo hajmi muayyan chegaraga birinchi marta erishish orqali taqdim etilgan. Korxonalar soni esa oldingi holatga nisbatan baravar o‘shish bilan ifodalangan. Birinchi qism yangi chegarani, ikkinchi qism o‘zgarish darajasini ajratadi.

Ikki ko‘rsatkichning yonma-yon kelishi hamkorlik rivojlanayotganini savdo va biznes faoliyati orqali asoslaydi. Atrofdagi matnda faol muloqot, kompaniyalar faoliyati va hamkorlikdagi yangilanishlar bayon qilingan. Raqamlar shu mazmunni konkretlashtirib,

o‘quvchiga munosabatlarning natijadorligini o‘lchanadigan ko‘rsatkichlar orqali anglash imkonini beradi.

Fransuzcha misolda qulay holatning saqlanishi, o‘zbekcha misolda esa yangi chegaraga erishish va o‘shish asosiy mezon sifatida tanlangan. Birida to‘siqsizlik qurilmasi ijobiy talqinni ustuvor qiladi; ikkinchisida vaqt va o‘shish ifodalari erishilgan natijani ajratadi. Qiyos raqamlarning qanday lingvistik qurilish orqali iqtisodiy natijaga dalil sifatida ishlatilishini ochib beradi.

Rejalashtirilgan hamkorlikni moliyaviy jihatdan konkretlashtirish

“Unga umumiy qiymati 6,5 milliard yevro bo‘lgan aniq yo‘nalish va loyihalar kiritilgan.” kun.uz

Gap boshidagi olmosh oldingi jumlada tilga olingan, 2027-yilgacha mo‘ljallangan innovatsion va sanoat kooperatsiyasi dasturiga bog‘lanadi. Shu sababli miqdorning obyekti – dasturga kiritilgan yo‘nalish va loyihalarning jamlangan qiymati.

“Umumiy qiymati” turli tashabbuslarni bitta moliyaviy ko‘rsatkichda birlashtiradi. Aniqlikni bildiruvchi birlik ularni belgilangan loyihalar sifatida tavsiflaydi. Gapning fe‘li esa ushbu tashabbuslarning dastur tarkibidagi holatini ko‘rsatadi. Keyingi kontekstda hamkorlik sohalari va investitsiya kengashi taklifi bayon qilinadi.

Bu tuzilish o‘quvchiga kelgusi hamkorlikni umumiy niyat shaklida emas, moliyaviy ko‘lami belgilangan dastur orqali tasavvur qilish imkonini beradi. Raqam hamkorlik istiqbolini asoslovchi vosita sifatida ishlatiladi.

Causeur misolida qiymat davom etayotgan loyihalarga bog‘langan; Kun.uzda esa dasturga kiritilgan loyihalarni tavsiflaydi. Ikkala holatda ko‘lam oldinga chiqarilgan, faoliyatning bosqichi esa fe‘l va kontekst orqali farqlanadi. Shu farq miqdoriy ko‘rsatkichning pragmatik vazifasini aniqlashtiradi: biri mavjud faoliyat hajmini, ikkinchisi kelgusi hamkorlikning dasturiy asosini taqdim etadi.

Ishtirokchilar soni va iqtisodiy hamkorlik qamrovi

«[...] s’est également entretenu avec plus de 60 dirigeants et représentants des milieux d’affaires français [...]»

“[...] Fransiya ishbilarmon doiralarining 60 dan ortiq rahbarlari va vakillari bilan ham uchrashdi [...]”. www.tresor.economie.gouv.fr

Miqdor uchrashuvda qatnashgan biznes vakillarining sonini belgilaydi. Rahbarlar va vakillarni nomlovchi birliklar esa qatnashuvning maqomini aniqlashtiradi. Matnda iqtisodiy kelishuvlar va kompaniyalar loyihalari bayon qilingani uchun son uchrashuvning biznes qamrovini ko‘rsatadigan ma‘lumotga aylanadi. O‘quvchiga diplomatik muloqotning iqtisodiy subyektlarni jalb qilgan tomoni konkret ko‘rsatkich bilan yetkaziladi.

“[...] ikki mamlakat yetakchi kompaniyalari, investitsiya va bank-moliya institutlarining 60 dan ortiq rahbarlari va vakillari ishtirok etdi.” president.uz

Bu fragmentda miqdor kompaniyalar va moliya institutlarining sanalishi bilan bog‘langan. Natijada qatnashuv soni uning sohaviy qamrovi bilan birga taqdim etiladi. Keyingi matnda kompaniyalarning hamkorlikdagi roli va qo‘shma loyihalar yoritilishi ishtirokchilar haqidagi axborotni iqtisodiy faoliyat mazmuniga bog‘laydi.

Har ikki misol uchrashuvning iqtisodiy qamrovini asoslashga xizmat qiladi. Fransuzcha fragment Fransiya ishbilarmon doiralarini, o‘zbekcha fragment ikki mamlakat kompaniyalari va moliya institutlarini ajratadi. Demak, raqam bilan birga sonning kimlarga tegishli ekani ham o‘quvchiga berilayotgan tasvirni belgilaydi. Bu dalillar hamkorlik ko‘lami haqidagi umumiy talqinni to‘ldiradi.

Tahlilda hamkorlikning ahamiyatini raqamli ma‘lumotlar orqali asoslashning o‘zaro bog‘liq mexanizmlari aniqlandi.

Miqdor chegarasi hamkorlik ko‘lamini ajratadi. Fransuzcha va o‘zbekcha misollardagi chegaradan yuqorilik ifodalari mablag‘ yoki qatnashuv hajmini birinchi o‘ringa qo‘yadi. Bu qurilmalar uchun asosiy mezon – belgilangan miqdorga munosabatdir.

Davriy taqqoslash o‘shini ko‘rsatadi. Birinchi marta erishilgan chegara, baravar ko‘payish va faoliyatning boshlanish davri raqamga vaqt mazmunini qo‘shadi. Ular orqali yangi yutuq va jamlangan hissa farqlanadi.

Gap qurilishi baholash mezonini ustuvor qiladi. Savdo profitsiti haqidagi fransuzcha misolda kamayish tan olingan holda, asosiy gap iqtisodiy jihatdan qulay holatni ta’kidlaydi. Bu kuzatuv raqamning ijobiy talqini uning o‘shiga emas, tanlangan mezon va sintaktik joylashuvga ham bog‘liqligini ko‘rsatadi.

Fe‘l va kontekst ko‘rsatkichning maqomini belgilaydi. Moliyalashtirish majburiyati, davom etayotgan loyiha va dasturga kiritilgan tashabbus hamkorlikning turli bosqichlarini bildiradi. Raqam shu bosqich bilan bog‘langanda o‘quvchiga mavjud hissa, joriy ko‘lam yoki kelgusi imkoniyat haqida aniqroq mazmun yetkaziladi.

Raqamli ma‘lumotlar hamkorlikni miqdoriy tavsiflash bilan birga, uning ahamiyatini asoslovchi dalillar sifatida ishlatiladi. Freyming miqdorning tanlanishi, taqqoslash mezonini va gapdagi mazmun ustuvorlik orqali yuzaga keladi. Lingvopragmatik jihatdan raqamlar o‘quvchiga hamkorlikni katta ko‘lamli, rivojlanayotgan yoki iqtisodiy natija berayotgan faoliyat sifatida anglash uchun asos taqdim etadi.

Tadqiqot raqamli ma‘lumotlarning freym yaratishdagi o‘rni ularni diplomatik hamkorlikning ahamiyatini asoslovchi dalil sifatida taqdim etishda namoyon bo‘lishini ko‘rsatdi. Bunda uchta asosiy natijaga erishildi: hamkorlik ko‘lami va o‘shini ifodalash farqlandi; raqamning talqini tanlangan baholash mezoniga bog‘liqligi aniqlandi; mavjud natija bilan kelgusi imkoniyatning nutqiy taqdimoti ajratildi.

Fransuzcha va o‘zbekcha misollarda miqdor chegarasi hamda davriy taqqoslash hamkorlikni asoslashning o‘xshash vositalari sifatida qo‘llangan. Ayrim matnlarda yangi yutuq, boshqalarida esa iqtisodiy jihatdan qulay holatning saqlanishi oldinga chiqarilgan. Demak, raqamli ko‘rsatkichning freymga hissasi uning kattaligidan ko‘ra, qanday mezon va kontekst orqali izohlanganida ko‘rinadi.

Lingvopragmatik jihatdan bu vositalar o‘quvchiga hamkorlikning nima uchun muhim deb taqdim etilayotganini miqdoriy asoslar orqali tushuntiradi. Shu tariqa raqamli axborot voqeani tavsiflash bilan birga, uning ahamiyati haqidagi talqinni mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1 Entman R. M. Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm // Journal of Communication. – 1993. – Vol. 43, № 4. – P. 51–58.

2 Pan Z., Kosicki G. M. Framing analysis: An approach to news discourse // Political Communication. – 1993. – Vol. 10, № 1. – P. 55–75.

3 Van Gorp B. The Constructionist Approach to Framing: Bringing Culture Back In // Journal of Communication. – 2007. – Vol. 57, № 1. – P. 60–78.

INTERNET MANBALARI

4 <https://www.afd.fr/fr/actualites/communique-de-presse/groupe-afd-accelere-soutien-ouzbekistan-visite-emmanuel-macron>

5 <https://www.causeur.fr/shavkat-mirziyoyev-a-paris-ouzbekistan-et-france-resserrent-leurs-liens-305159>

6 <https://www.tresor.economie.gouv.fr/Pays/UZ/les-relations-commerciales-bilaterales-avec-l-ouzbekistan>

7 <https://www.tresor.economie.gouv.fr/Articles/2025/03/14/visite-d-etat-du-president-ouzbek-chavkat-mirziyoiev-a-paris-12-et-13-mars-2025>

8 <https://kun.uz/news/2025/03/13/shavkat-mirziyoyev-ozbekiston-fransiya-investitsiya-kengashini-tasis-etishni-taklif-qildi>

9 <https://president.uz/oz/lists/view/7937>

10 <https://president.uz/oz/lists/view/7939>